

UDK: 343.91-053.6-055.2(497.11)''2008/2017''

doi: 10.5937/crimen1903257L

ORIGINALNI NAUČNI RAD

Prihvaćeno: 27.11.2019.

Natalija Lukić*

Pravni fakultet, Univerzitet u Beogradu

KRIMINALITET MALOLETNICA U BEOGRADU – STUDIJA O IDENTIFIKACIJI PODGRUPA

Apstrakt: Predmet rada je teorijska i empirijska analiza kriminaliteta maloletnica, tačnije ispitivanje da li među maloletnim prestupnicama može da se napravi klasifikacija između agresivnih i onih koje to nisu. Rad je zasnovan na istraživanju koje je sprovedeno za period 2009–2019. godine za područje Beograda, a podaci su za ukupno 59 maloletnica prikupljeni u centrima za socijalni rad u četiri beogradske opštine. U kriminološkoj literaturi pravi se razlika između agresije i nasilja, a istraživanje je sprovedeno tako da ukaže na eventualne razlike između agresivnih i neagresivnih maloletnica, kao i nasilnih i nenasilnih. Rezultati ukazuju da se prva klasifikacija ispostavila kao relevantnija na planu uspostavljanja razlika između maloletnih prestupnica. Agresivne maloletnice ostvarivale su lošije rezultate u odnosu na neagresivne u pogledu više testiranih nezavisnih varijabli na tri nivoa posmatranja: individualni, porodični i socijalni.

Ključne reči: kriminalitet maloletnica, agresija, nasilje, istraživanje, Beograd.

UVOD

Kriminalitetu maloletnica u literaturi je posvećeno znatno manje pažnje u poređenju sa muškarcima istog uzrasta. Razloga za takvu situaciju ima više. Najpre, učešće devojaka u maloletničkom kriminalitetu je zanemarljivo. Navodi se da je u proseku maloletnih muškaraca 3–4 puta više u odnosu na maloletnice koje su učinile neko krivično delo, dok je kod krivičnih dela sa elementima nasilja taj odnos 5:1.¹ Prema podacima dobijenim u Dunedin longitudinalnoj studiji, koja je obuhvatila kohortu od 1037 lica rođenih iste godine, došlo se do zaključka da su maloletnice ređe u poređenju sa maloletnicima dolazile u kontakt sa policijom, bile krivično osuđivane i bile osuđivane na kaznu zatvora. Takođe, studije samooptuživanja pokazale su da su maloletni muškarci češće vršili krivična dela u poređenju sa maloletnicama.²

* Docent, natalija.lukic@ius.bg.ac.rs.

1 M. Chesney-Lind, R. G. Shelden /2014/: *Girls, Delinquency and Juvenile Justice*, Chichester, p. 11.

2 T. E. Moffitt et al. /2004/: *Sex Differences in Antisocial Behaviour, Conduct Disorder, Delinquency, and Violence in the Dunedin Longitudinal Study*, Cambridge, pp. 24–33.

Pretpostavljamo da zbog istih razloga kriminalitet maloletnica nije naišao na preteranu zainteresovanost domaćih autora. Osim nekoliko radova (V. Miladinović, S. Konstantinović-Vilić, V. Đurđić /1992/: *Kriminalitet maloletnica*, Beograd i B. Popović /2002/: Socio-demografske karakteristike maloletnih prestupnica, *Istraživanja u defektologiji*, n° 1) koji za predmet imaju analizu ovog fenomena, najveći broj izvora odnosi se na ukupan maloletnički kriminalitet.

U Srbiji je učešće maloletnica u ukupnom maloletničkom kriminalitetu ispod 10%. U tabeli 1 predstavljeni su podaci o relativnom učešću maloletnica u prijavljenom i presuđenom kriminalitetu za desetogodišnji period od 2008–2017. godine.

Tabela 1: Relativno učešće maloletnica (%)
u odnosu na ukupni maloletnički kriminalitet (2008–2017).

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Prijavljene maloletnice	7,4%	7,1%	6,3%	6,5%	6,6%	6,9%	8,2%	9,4%	9,9%	10,1%
Osuđene maloletnice	4,9%	4,9%	6,2%	6,3%	5,3%	4,8%	7,1%	7,4%	7,5%	8,7%

Izvor: Republički zavod za statistiku

Možemo videti da je u periodu od 2008. do 2017. godine učešće maloletnica bilo oko 6–7%, a da je od 2014. godine došlo do porasta. Iako promena za 2–3% ne izgleda kao značajna, potrebno je navesti da je apsolutno učešće maloletnica značajno poraslo. Tako se na primer do 2014. godine broj prijavljenih maloletnica kretao oko 250, da bi u poslednje dve analizirane godine iznosio oko 350, što je za 40% više. Navedeni statistički podaci zavređuju detaljniju analizu. Potrebno je utvrditi da li je navedena promena rezultat učestalijeg kriminalnog ponašanja maloletnica ili je u pitanju određena promena u načinu reagovanja organa krivičnog progona. No, kako to nije predmet ovog rada, nećemo se baviti daljim objašnjenjima ove promene u kretanju kriminaliteta maloletnica.

Još jedan razlog zbog kog je zainteresovanost autora za kriminalitet maloletnica manji povezan je sa težinom krivičnih dela koja one vrše. Naime, krivična dela devojaka uglavnom spadaju u kategoriju lakših. Najčešće su u pitanju imovinska dela (pretežno krađa), dok je učešće maloletnica u nasilničkom kriminalitetu znatno manje u poredjenju sa muškarcima istog uzrasta. Tako na primer Loeber i saradnici na osnovu sprovedene longitudinalne studije o kriminalitetu devojaka (*Pittsburg Girls Study*) uzrasta od 11 do 19 godina navode da je oko četvrtine ispitanica potvrdilo izvršenje krivičnog dela u godini koja je prethodila istraživanju. Najzastupljenija su bila dela sa elementima nasilja, potom sitna krađa, učestvovanje u tuči, teška krađa i naposljetku zloupotreba psihoaktivnih supstanci. No, velika zastupljenost nasilnih dela objašnjava se činjenicom da je najveći broj tih devojaka učinio krivično delo napada pod kojim se podrazumeva udaranje drugog u nameri da se povredi, te se ne može izvoditi zaključak da ovaj tip kriminaliteta maloletnica čine teška dela sa elementima nasilja.³ Postoje različiti podaci o učešću maloletnica u vršenju kri-

3 R. Loeber et al. /2017/: *Female Delinquency from Childhood to Young Adulthood, Recent Results from the Pittsburg Girls Study*, Cham, p. 5–8. U literaturi se dosta polemise o navodnom porastu

vičnih dela povezanih sa psihoaktivnim supstancama. Većina studija pokazuje da nema velikih razlika u zastupljenosti polova u vršenju ovih krivičnih dela, ali ima i zaključaka da ih maloletnice ređe vrše.⁴ U državama u kojima postoje statusni delikti, maloletnice najčešće odgovaraju za kršenje tih propisa (na primer bežanje od kuće, nepohađanje škole, nemogućnost uspostavljanja roditeljske kontrole nad ponašanjem maloletnice).⁵

TIPOLOGIJA MALOLETNIH PRESTUPNICA

U literaturi nema puno radova koji se bave klasifikacijom maloletnih prestupnica prema vrsti krivičnih dela koja čine. Autori koji su sprovedili longitudinalne studije ukazuju na razlike koje postoje između maloletnica koje tokom života izvrše manji broj dela i sa izlaskom iz adolescentskog perioda odustaju od dalje kriminalne karijere i maloletnica koje istrajavaju u kriminalnim aktivnostima. Druga grupa je znatno malobrojnija.⁶ Potvrđeno je da razlika između maloletnika koji krivična dela vrše u adolescentskom periodu i maloletnika koji i posle adolescencije nastavljaju sa kriminalnim aktivnostima postoji bez obzira na pol. Kriminalitet maloletnika ograničen na adolescentski period povezan je sa negativnim uticajem vršnjaka, a ne odlikuje ga primena nasilja. Ti maloletnici nemaju neurološke probleme i ne odlikuje ih hiperaktivnost. Kod devojaka do vršenja krivičnih dela dolazi po ulasku u pubertet. Maloletnici koji istrajavaju u kriminalnim karijerama imaju slabo razvijene odnose sa članovima porodice, rano napuštaju školu, impulsivni su i imaju psihopatske crte ličnosti. No, autori koji su ove zaključke izveli na osnovu sprovedene longitudinalne studije navode da je potrebno sprovesti dodatna istraživanja kako bi se proverilo da li navedeno važi i za maloletnice, bez obzira što su i one bile obuhvaćene uzorkom.⁷

Dalje, studije o maloletnim prestupnicima pokazuju da se može napraviti razlika između maloletnika koji vrše nasilna i onih koji vrše druga krivična dela. U jednom istraživanju autori su podelili maloletnike (oba pola) u tri kategorije prema izvršenim krivičnim delima na one koji su vršili dela bez elemenata nasilja, one koji su izvršili samo nasilna dela i one koji su vršili raznovrsna krivična dela. Zaključili su da se nasilni maloletnici razlikuju u pogledu gotovo svih analiziranih karakteristika. Oni su imali neadekvatniji nadzor roditelja, ranije su počinjali kriminalne karijere, češće imali delinkventne prijatelje, češće zloupotrebljavali opojne droge.⁸ U jednom istraživanju koje se bavilo klasifikacijom maloletnica, autori su podelili

učešća maloletnica u kriminalitetu, a zaključci izvide na osnovu zvaničnih izveštaja i studija samooptuživanja. Iako ima autora koji tvrde da je učešće maloletnica u ukupnom maloletničkom kriminalitetu poraslo, drugi autori tvrde da se radi o socijalnoj konstrukciji. Navedeno prema: N. Lukić /2019/: Nasilnički kriminalitet žena – in: *Kaznena reakcija u Srbiji IX deo* (Đ. Ignjatović, ed.), Beograd, pp. 327–348.

- 4 T. E. Moffitt et al.: *op.cit.*, pp. 33–37. Uporedi: M. Chesney-Lind, R. G. Shelden: *op.cit.*, pp. 9–13.
- 5 O kritikama odgovornosti maloletnica za ove prestupe vidi: S. Hoyt, D. G. Sherer /1998/: *Female Juvenile Delinquency: Misunderstood by the Juvenile Justice System, Neglected by Social Science, Law and Human Behavior*, Vol. 22, n° 1, pp. 81–107.
- 6 R. Loeber et al.: *op.cit.*, pp. 23–28; M. Chesney-Lind, R. G. Shelden: *op.cit.*, pp. 22–24.
- 7 T. E. Moffitt et al.: *op.cit.*, pp. 207–226.
- 8 V. Lai, G. Zeng, C. M. Chu /2016/: *Violent and Nonviolent Youth Offenders, Preliminary Evidence on Group Subtypes, Youth Violence and Juvenile Justice*, Vol. 14, n°3, pp. 313–329.

respondentkinje u tri grupe: one koje su krivično osuđene, one prema kojima je primenjen oportunitet krivičnog gonjenja i visoko-rizične maloletnice koje nisu izvršile krivično delo ali su ispoljile neki oblik antisocijalnog ponašanja, kao što je na primer bežanje od kuće. Prema maloletnicama su određene različite mere koje su se izvršavale u prostorijama u kojima maloletnice stanuju, u zajednici i u zavodima. Ustanovili su da su maloletnice kojima je određena neka mera zavodskog karaktera depresivnije, češće su pokušavale samoubistvo, češće su se obraćale za psihijatrijsku pomoć, iskusile su neki negativan životni događaj (ubistvo ili smrt člana porodice, seksualno zlostavljanje, život u domu, članstvo u gangu), više su bile uključene u kriminalne aktivnosti i češće su dolazile iz porodica koje su primale socijalnu pomoć.⁹ U longitudinalnoj studiji koju su sproveli Lanctôt i saradnici maloletnice su bile podeljene prema vrsti učinjenih krivičnih dela: krivična dela sa elementima nasilja, imovinska krivična dela i zloupotreba psihoaktivnih supstanci. Autori su na osnovu intervjuisanja u tri navrata (prosečno oko uzrasta od 15, 17 i 23 godine) zaključili da se učestalost nasilnih dela smanjuje sa starenjem, a da maloletnice koje su izvršile najviše nasilnih krivičnih dela ulaze u kategoriju generalnih povratnica.¹⁰

RAZLIKE U ETIOLOŠKOJ DIMENZIJI AGRESIVNIH I NEAGRESIVNIH MALOLETNIKA

U literaturi je znatno više pažnje posvećeno objašnjenju ponašanja agresivnih maloletnica u poređenju sa drugim kategorijama. U nastavku će stoga pre svega biti reči o objašnjenju kriminalnog ponašanja ove kategorije maloletnica uz isticanje određenih specifičnosti ili razlika kod ostalih grupa. Etiološki aspekt moguće je razložiti na tri kategorije faktora rizika koji se dovode u vezu sa kriminalitetom maloletnica: individualne karakteristike, porodično i socijalno okruženje.

Na **individualnom** planu ukazuje se na značaj bioloških faktora kao što je manji broj otkucaja srca, smanjena provodljivost kože i niži nivo testosterona. Pojedini autori uključuju i prenatalne faktore rizika poput gojaznosti majke, korišćenja duvana i zloupotreba psihoaktivnih supstanci u trudnoći.¹¹ U savremenoj kriminološkoj literaturi ističe se da postoji genetska predispozicija za kriminalno ponašanje, ali da geni sami nisu dovoljni za potpuno objašnjenje, već se moraju uzeti u obzir i socijalni faktori koji imaju posrednu ulogu u aktiviranju određenih genetskih predispozicija.¹² Kod maloletnica se navodi da raniji hormonski razvoj može da se do-

-
- 9 M. C. Ruffolo, R. Sarri, S. Goodkind /2004/: Study of delinquent, diverted, and high-risk adolescent girls: Implications for mental health intervention, *Social Work Research*, Vol. 28, n°4, pp. 237–245.
 - 10 N. Lanctôt, C. Émond, M. LeBlanc /2004/: Adjudicated Females Participation in Violence from Adolescence to Adulthood, Results from a Longitudinal Study – in: *Girls and Aggression, Contributing Factors and Intervention Principles* (M. M. Moretti, C. L. Odgers, M. A. Jackson, eds.), New York, pp.75–84.
 - 11 T. Vaillancourt, S. Hymel /2004/: The Social Context of Children`s Aggression – in: *Girls and Aggression, Contributing Factors and Intervention Principles* (M. M. Moretti, C. L. Odgers, M. A. Jackson, eds.), New York, pp. 57–73.
 - 12 Genetske studije o ponašanju na primerima jednojajčanih blizanaca pokazuju da je 40–60% varijanse u objašnjenju kriminaliteta maloletnika rezultat genetike, zatim dolaze socijalni faktori

vede u vezu sa kriminalitetom.¹³ Pored bioloških, značaj svakako imaju i određeni psihološki faktori. Podaci sprovedenih studija pokazuju da su psihički poremećaji rasprostranjeni kod 60–70% svih adolescenata koji dođu u kontakt sa organima krivičnog progona. Oko 25% ima dijagnostikovan teži psihički poremećaj. Psihijatrijski problemi rašireniji su među zavodskom populacijom. Kod devojaka koje se nalaze u zavodskim ustanovama depresija je učestala, odnosno češća u poređenju sa generalnom opštom populacijom maloletnica, a isto važi i za poremećaje ponašanja (10 do 20 puta čeći nego u opštoj populaciji). Kod devojaka u vaspitnim ustanovama u oko 80% slučajeva postoji prisustvo više dijagnoza (poremećaj ponašanja, depresija, zloupotreba psihoaktivnih supstanci, anksioznost).¹⁴

Brojna sprovedena istraživanja pokazuju da se u objašnjenju kriminaliteta maloletnika, a posebno maloletnica ne mogu prenebregnuti **porodični faktori**. Među njima je moguće napraviti podklasifikaciju na strukturu porodice i odnose između članova, vaspitne stilove roditelja i iskustvo viktimizacije porodičnim nasiljem.

Kada je u pitanju struktura porodice, ima autora koji navode da porodice sa jednim roditeljem predstavljaju faktor koji se može povezati sa vršenjem krivičnih dela.¹⁵ No, nije utvrđeno da je to zaista tako. Zapravo, samohrani roditelji, a posebno ako su u pitanju maloletne majke¹⁶, suočeni su sa drugim problemima poput nižeg socio-ekonomskog statusa,¹⁷ što može takođe da se dovede u vezu sa kriminalitetom maloletnica.¹⁸ Dalje, postoje različiti razlozi zbog kojih porodica ne mora

koji utiču samo na jednog blizanca, a najmanji značaj imaju socijalni faktori kojima su na istovetan način izloženi blizanci. Molekularne genetske studije pokazuju da mladi koji su imali najviše genetskih predispozicija za kriminalitet mogu usvojiti pro-socijalne obrasce ukoliko postoji podrška roditelja i obratno. Vidi više u: C. L. Gibson, A. Davis /2015/: A Biosocial Perspective on Juvenile Delinquency – in: *The Handbook of Juvenile Delinquency and Juvenile Justice* (M. D. Krohn, J. Lane, eds.), Chichester, pp. 139–160. Tako na primer, rezultati jedne longitudinalne studije pokazuju da je 12% maloletnika koji su imali genetsku predispoziciju za agresivno ponašanje i koji su istovremeno bili izloženi dejstvu nepovoljnog socijalnog okruženja bili odgovorni za 44% svih krivičnih dela u toj kohorti. Vidi: J. P. Wright, K. M. Beaver /2009/: A Systematic Approach to Understanding Human Variability in Serious Persistent Offending – in: *The Development of Persistent Criminality* (J. Savage, ed.), Oxford, pp. 163–178.

- 13 P. Sylvers et al. /2009/: Biological Factors and the Development of Persistent Criminality – in: *The Development of Persistent Criminality* (J. Savage, ed.), Oxford, pp. 141–162.
- 14 S. Hawkins Anderson /2012/: Girls in the Juvenile Justice System: The Causes and Correlates of Girl's Involvement – in: *Delinquent Girls, Contexts, Relationships and Adaptation* (S. Miller, L. D. Leve, P. K. Kerig, eds.), New York, pp. 41–56.
- 15 S. Hoyt, D. G. Sherer: *op.cit.*, pp. 55–56.
- 16 Pojedini autori navode da rano rođenje deteta takođe predstavlja faktor rizika jer su u pitanju majke koje su suočene sa ekonomskim problemima, koje nisu dovoljno zrele za roditeljsku ulogu ili majke sklone antisocijalnom ponašanju. Navedeno prema: T. E. Moffitt et al.: *op.cit.*, p. 94.
- 17 U jednom istraživanju autori su došli do zaključka da je značajniji uticaj dugogodišnjeg siromaštva u poređenju sa slučajevima kada su maloletnici samo kratkotrajno bili izloženi takvom okruženju. O tome vidi: C. Hay, W. Forrest, The Implications of Family Poverty for a Pattern of Persistent Offending – in: *The Development of Persistent Criminality* (J. Savage, ed.), Oxford, pp. 54–70.
- 18 L. J. Siegel, B. C. Welsh /2011/: *Juvenile Delinquency, The Core*, Belmont, p. 170. Pojedini autori navode rezultate istraživanja koji potvrđuju da na kriminalitet maloletnica važan uticaj vrši sredina u kojoj one žive. Što je sredina dezorganizovanija i što je veća izloženost kriminalnom

biti kompletna. Smatra se i da struktura porodice ne mora imati najveći značaj, već to može biti i loš odnos između roditelja u kompletnoj porodici kao i veliki broj stresnih promena u porodičnom okruženju (vidi u nastavku).¹⁹ Uticaj ovog faktora je i kulturno uslovljen. Ako je procenat razvoda veći u jednom društvu, može se očekivati i da će veći broj mladih poticati iz nekompletnih porodica.²⁰ Ukazuje se i na uticaj koji na vršenje krivičnih dela mogu imati različiti staratelji. U slučajevima kada je maloletnica poverena na staranje dedi ili babi, a ne roditeljima, postoje posebni izazovi. Naime, roditeljske sposobnosti baba i deda su smanjene, takođe su prisutniji i zdravstveni problemi. Dalje, otvara se i pitanje nadzora odnosno koliko su oni u mogućnosti da vrše nadzor nad maloletnicom, što sve može doprineti kriminalnom ponašanju.²¹ Rezultati sprovedenih studija pokazuju da devojke koje su bile u hraniteljskim porodicama imaju znatno veće izgleda za kršenje propisa u poređenju sa opštom populacijom. Navedeno važi ne samo u slučajevima kada je zlostavljanje maloletnice u primarnoj porodici razlog njenog izmeštanja u hraniteljsku porodicu, već i u drugim slučajevima kao što je na primer problematično ponašanje same maloletnice. Ukoliko sud i utvrdi da postoje uslovi za neku meru vanzavodskog karaktera, u velikom broju slučajeva opredeliće se za zavodsku meru jer hraniteljske porodice često ne žele da ostanu uključene u slučajevima takvih šticećenika.²²

Osim strukture porodice, važna je i njena funkcionalnost. Istraživanja pokazuju da disfunkcionalne porodice odlikuje neadekvatna komunikacija.²³ Članovi tih porodica manje razgovaraju, na manje ravnopravan način, a relacije među članovima su češće okarakterisane odbrambenim i negativnim obrascima. U funkcionalnim porodicama prosocijalno ponašanje nagrađuju svi članovi porodice, nedopušteno svi kažanjavaju, dok u disfunkcionalnim reakcija ne zavisi od tipa ponašanja.²⁴ Interesantno je da je u istraživanjima o maloletnim prestupnicima koji su vršili isključivo imovinska krivična dela, odnosno krađe, takođe zaključeno da pripadaju porodicama u kojima kohezija nije adekvatna, a članovi su međusobno distancirani. Pojedini autori posebno ukazuju na značaj neuključenosti oca u porodičnom životu.²⁵ Dalje, autori kao porodične faktore rizika navode i loš socio-ekonomski status porodice²⁶, veliki broj dece o kojima brigu vodi samo jedan roditelj²⁷ kao i krivičnu

ponašanju, veće su i mogućnosti da se maloletnica opredeli za kršenje propisa. Vidi: D. J. Shoemaker /2009/: *Juvenile Delinquency*, Lanham, p. 143.

19 S. Hoyt, D. G. Sherer: *op.cit.*, pp. 95–96.

20 D. J. Shoemaker: *op.cit.*, p. 142.

21 S. Hawkins Anderson: *op.cit.*, p. 42–43.

22 *Ibid.*

23 Studije pokazuju da maloletnici koji su najagresivniji imaju i do dvadeset puta veće šanse da pripadaju disfunkcionalnim porodicama. Vidi: L. S. Pagani /2009/: *The Influence of Family Context on the Development and Persistence of Antisocial Behaviour* – in: *The Development of Persistent Criminality* (J. Savage, ed.), Oxford, pp. 37–53.

24 T. Morton /1987/: *Childhood Aggression in the Context of Family Interaction* – in: *Childhood Aggression and Violence, Sources of Influence, Prevention and Control* (D. H. Crowell, I. M. Evans, C. R. O'Donnell), New York, pp. 135–137.

25 *Ibid.* Slično i S. Hoyt, D. G. Sherer: *op.cit.*, p. 97.

26 T. Vaillancourt, S. Hymel: *op.cit.*, p. 61.

27 L. J. Siegel, B. C. Welsh: *op.cit.*, p. 171; L. S. Pagani: *op.cit.*, pp. 42–43.

osuđivanost njenih članova.²⁸ Među faktorima se navodi i mentalno zdravlje roditelja²⁹ i njihova zloupotreba psihoaktivnih supstanci i alkohola.³⁰

Kvalitet odnosa između maloletnika i roditelja ima bitnu ulogu u objašnjenju maloletničkog kriminaliteta.³¹ Posebno se izdvaja teorija vezivanja (*Bowlby*).³² Brojne studije su pokazale da između oblika vezivanja i kasnijeg ponašanja postoji povezanost. Dakle, u poređenju sa decom koja su imala razvijen siguran odnos sa roditeljima/starateljima, drugi oblici povezivanja (ambivalentno-anksiozni i ambivalentno-odbijajući) dovođeni su u vezi sa nekonformističkim i agresivnim ponašanjem, hiperaktivnošću kao i narcisoidnim, antisocijalnim i paranoidnim karakteristikama ličnosti. Ova teorija se pokazala kao naročito primenljiva u odnosu na maloletnice, imajući u vidu da se one više nego muškarci socijalizuju u pravcu vođenja računa o drugima kao i da sebe procenjuju na osnovu mišljenja koje drugi o njima imaju.³³ I drugi autori potvrđuju da su najjači prediktori kriminaliteta maloletnica nedostatak podrške roditelja, njihovo neslaganje sa izborom vršnjaka kao i međusobni konflikti (no, nije jasno da li su ti konflikti uzrok ili posledica vršenja krivičnih dela). Maloletne prestupnice imaju negativniju sliku o svojim roditeljima u poređenju sa maloletnicama koje nisu dolazile u kontakt sa krivičnim organima. Takođe se pokazalo da one imaju više sukoba sa svojim roditeljima.³⁴

Studije ukazuju i na značaj stresnih događaja koji se negativno odražavaju na razvoj adolescenata jer prouzrokuju ili dugotrajni ili kratkotrajni, ali intenzivni stres. Poseban značaj ima promena porodičnog okruženja. U istraživanju koje je obuhvatilo 100 maloletnica koje su se nalazile u vaspitnim ustanovama utvrđeno je da na dužinu zloupotrebe psihoaktivnih supstanci kao i dužinu odsustva od kuće usled bežanja uticaj ima broj promena škola kao i mesta boravka. Dakle, pokazalo se da je ova vrsta nestabilnosti povezana sa određenim oblicima nedozvoljenog ponašanja.³⁵

Na vaspitni stil roditelja/staratelja kao faktora koji može doprineti razumevanju etiologije kriminaliteta maloletnika ukazivao je još bračni par Glueck 50-ih godina prošlog veka.³⁶ Brojna istraživanja ukazuju na povezanost oštrog i punitivnog vaspitavanja i agresije, a slično vredi i za preterano popustljiv odnos. Sa druge strane, umereno kažnjavanje kao i nagrađivanje za socijalno prihvatljivo ponašanje redukuju agresivnost.³⁷ Vaspitni stil se razlikuje u zavisnosti od pola deteta. Prema ćerkama

28 T. Vaillancourt, S. Hymel: *op.cit.*, 57–73.

29 T. E. Moffitt et al.: *op.cit.*, p. 94.

30 L. J. Siegel, B.C. Welsh: *op.cit.*, p. 179, L. S. Pagani: *op.cit.*, p. 45.

31 J. P. Hoffmann /2015/: Parenting and Delinquency – *The Handbook of Juvenile Delinquency and Juvenile Justice* (M. D. Krohn, J. Lane, eds.), Chichester, pp. 161–180.

32 Pored te, značaj u objašnjenju odnosa između roditelja i maloletnika i kriminaliteta maloletnika imaju i kontrolne i teorije socijalnog učenja, biološke teorije i objašnjenja makro nivoa. Vidi detaljnije u: J. P. Hoffmann: *op.cit.*, pp. 170–175.

33 M. M. Moretti, K. Dasilva, R. Holland /2004/: Aggression from an Attachment Perspective, Gender Issues and Therapeutic Implications – in: *Girls and Aggression, Contributing Factors and Intervention Principles* (M. M. Moretti, C. L. Odgers, M. A. Jackson, eds.), New York, pp. 41–56.

34 S. Hoyt, D. G. Sherer: *op.cit.*, p. 97.

35 J. McLeer, D. DeHart /2013/: Childhood Instability and Girl's Delinquency: Role of Changes in Schools, Homes and Caregivers, *Journal of Child and Adolescent Trauma*, n° 6, pp. 74–89.

36 D. J. Shoemaker: *op.cit.*, p. 144.

37 T. Morton: *op.cit.*, p. 120.

se uglavnom zauzima blaži pristup, a one su za razliku od sinova pod većom kontrolom i ograničenjima kako im se ne bi dogodile loše stvari tokom odrastanja.³⁸ Interesantno je da je u slučajevima kada se pozivaju organi krivičnog progona zbog nemogućnosti „uspostavljanja kontrole“ nad ponašanjem ćerke, žrtva njenog nasilja po pravilu majka zbog značajnije uloge koju ima u vaspitavanju.³⁹

Naposletku, studije pokazuju da se prisustvovanje kriminalnim događajima kao i lično iskustvo viktimizacije povezuju sa maloletničkim kriminalitetom. Za razliku od muškaraca, koji takve događaje kraće trpe pre nego što odreaguju, kod devojaka je drugačije. One te probleme internalizuju kroz povlačenje u sebe, depresiju, samoubistvo, a posle nekoliko proživljenih negativnih iskustava reaguju agresivno.⁴⁰ Viktimizacija dovodi i do drugih posledica kao što su bežanje od kuće, opijanje, psihički poremećaji, loš uspeh u školi, zloupotreba opojnih droga, prostitucija, pokušaj samoubistva.⁴¹ Osim lične viktimizacije, maloletnice mogu usvojiti agresivne obrasce koji su prisutni u porodičnom okruženju.⁴² Ranije se smatralo da porodični sukobi imaju više uticaja na muškarce nego ne devojke. Jedino je kod statusnih delikata drugačije (pre svega kod bežanja od kuće). Porodični konflikti povezani su sa drugim varijablama koje ostvaruju uticaj na kriminalitet maloletnica – smanjena identifikacija sa roditeljima, nedostatak roditeljske kontrole i izloženost socijalnim obrascima koji podržavaju kršenje propisa.⁴³ No, novija istraživanja pokazuju da je učestalost zlostavljanja u porodici bila najviša upravo kod agresivnih maloletnica.⁴⁴

Među **socijalnim faktorima** posebno se ističe uticaj vršnjaka.⁴⁵ U objašnjenju njihovog uticaja, mnogi autori primenjuju teorije socijalnog učenja,⁴⁶ ali ima mišljenja da nisu vršnjaci ti koji dovode do usvajanja kriminalnih obrazaca, već takve vršnjake biraju određeni maloletnici (na primer zbog nedostatka samokontrole).⁴⁷ Sprovedena istraživanja pokazuju da između popularnosti malo-

38 L. J. Siegel, B. C. Welsh: *op.cit.*, p. 155.

39 S. Hawkins Anderson: *op.cit.*, pp. 41–56. U istraživanju koje je kod nas sprovedeno o nasilju mladih nad roditeljima utvrđena je statistički značajna veza između pola žrtve nasilja i učinioca. Naime, ćerke isključivo viktimizuju majke, a sinovi očeve. Vidi: M. Ljubičić /2019/: Nasilje mladih nad roditeljima u Beogradu: analiza dokumentacione građe, *Crimen*, n°1, pp. 19–36.

40 S. Hawkins Anderson: *op.cit.*, pp. 41–56.

41 M. Chesney-Lind, R. G. Shelden: *op.cit.*, pp. 37–42.

42 Ima mišljenja da značajniji uticaj na kasnije ponašanje maloletnika ima posmatranje nasilnih obrazaca u porodičnom okruženju nego proživljena viktimizacija. Vidi: L. J. Siegel, B. C. Welsh: *op.cit.*, p. 176.

43 M. Chesney-Lind /1987/: Girls and Violence, An Exploration of the Gender Gap in Serious Delinquent Behavior – in: *Childhood Aggression and Violence, Sources of Influence, Prevention and Control* (D. H. Crowell, I. M. Evans, C. R. O'Donell), New York, pp. 219.

44 M. Chesney-Lind, R. G. Shelden: *op.cit.*, pp.55–58.

45 J. D. Hawkins, D. Lishner /1987/: Etiology and Prevention of Antisocial Behavior in Children and Adolescents – in: *Childhood Aggression and Violence, Sources of Influence, Prevention and Control* (D. H. Crowell, I. M. Evans, C. R. O'Donell), New York, pp. 266–267.

46 Agresivno ponašanje se usvaja kroz direktno ili indirektno nagrađivanje kao i na osnovu oponašanja sebi sličnih uzora. Osim nagrađivanja agresivnog i kažnjavanja prosocijalnog ponašanja, značajno je i to što se za agresivno ponašanje traže opravdanja (na primer, okrivljavanje žrtava). Navedeno prema: T. Vaillancourt, S. Hymel: *op.cit.*, pp. 62–63.

47 Po trećem, interakcionom modelu, postoji recipročan odnos između ovih shvatanja. Naime, maloletnici određenih psiho-socijalnih karakteristika biraju vršnjake sklone kriminalnim

letnika u srednjoškolskom uzrastu i relativne odnosno socijalne agresije⁴⁸ postoji pozitivna veza. Uostalom, studije takođe potvrđuju da na dobijanje popularnosti uticaja ima i činjenica da velikom broju slučajeva ispoljavanja agresivnosti prisustvuju maloletnici koji na različite načine odobravaju takve događaje.⁴⁹ Kao primer krivičnog dela maloletnica na čije vršenje značajnu ulogu imaju vršnjaci navodi se krađa. Najčešće se ovo krivično delo vrši u tržnim centrima u kojima mladi provode najviše vremena. Iako se po pravilu krađe vrše u vršnjačkim grupama, ne treba prenebregnuti da ulogu mogu imati i depresija, siromaštvo, uzbuđenje ali i teška porodična situacija i lična viktimizacija.⁵⁰ No, u objašnjenju imovinskih krivičnih dela koja se vrše zajedno sa vršnjacima treba primeniti i teorije o podkulturama mladih. Tako, na primer, Vaz navodi da su mladi u Kanadi opterećeni potrebom da poseduju proizvode koji predstavljaju statusne simbole, opsednuti muzikom i sredstvima koja im omogućavaju snažna uzbuđenja, a England da industrija i trgovina šire ponudu dobara posebno namenjenih mladima koji svoje životne navike podređuju logici dokoličarske klase i hedonizma.⁵¹ Na maloletnice uticaj posebno mogu izvršiti stariji partneri koji imaju sklonosti ka kriminalnom ponašanju i koji ih podstiču na kriminalitet, delinkvenciju ili im omogućavaju zloupotrebu psihoaktivnih supstanci.⁵²

Pored vršnjaka, i uspeh u školi povezan je sa kriminalitetom maloletnica. Podaci pokazuju da je oko 40% maloletnica izbačeno iz škole pre izvršenja krivičnog dela, 80% devojaka koje su bile u kontaktu sa pravosudnim sistemom bilo je suspendovano iz škole, a oko 50% ponavljalo razred. Prekid školovanja se takođe po nekim autorima dovodi u vezu sa kriminalitetom, ali ipak treba voditi računa da postoje i drugi razlozi koji na to mogu uticati (nepostojanje afiniteta prema obrazovanju, trudnoća, sukobi sa nastavnicima, briga o članovima porodice). U oko 40 % slučajeva potencijali se ne koriste u dovoljnoj meri za učenje, odnosno postoji diskrepancija između potencijala i ostvarenih rezultata.⁵³ Interesantno je pitanje u kom periodu neuspeh u školi može biti povezan sa delinkvencijom. Po pojedinim studijama, ključan momenat je kraj osnovne škole.⁵⁴ Dve teorije se navode kao objašnjenje povezanosti uspeha u školi i kriminaliteta. Po kontrolnoj teoriji, loš uspeh u školi i shodno tome i kriminalitet, posledica su nedostatka povezanosti sa roditeljima i nastavnicima kao i slabe usmerenosti ka postizanju uspeha. Po teoriji pritiska, loš uspeh predstavlja pritisak koji dovodi do frustracija i redukuje posvećenost konvencionalnim aktivnostima, zbog čega postoje veći izgledi za kriminalitet.⁵⁵

obrascima, a druženje sa njima povratno deluje na dalje slabljenje socijalnih veza. Vidi: J. M. Eassey, M. Buchanan /2015/: Fleas and Feathers, The Role of Peers in the Study of Juvenile Delinquency – in: *The Handbook of Juvenile Delinquency and Juvenile Justice* (M. D. Krohn, J. Lane, eds.), Chichester, pp. 199–216.

48 *Ibid.*

49 Podrazumeva ponašanja poput socijalnog isključivanja i ponižavanja, ogovaranja, klevetanja i sl.

50 M. Chesney-Lind, R. G. Shelden: *op.cit.*, 34–37.

51 Navedeno prema: Đ. Ignjatović /2015/: Kriminalitet maloletnika: stara tema i nove dileme – in: *Maloletnici kao učinioci i žrtve krivičnih dela i prekršaja* (I. Stevanović, ed.), Beograd, pp. 19–38.

52 S. Hawkins Anderson: *op.cit.*, pp. 41–56.

53 *Ibid.*

54 J. D. Hawkins, D. Lishner: *op.cit.*, pp. 266.

55 S. Hoyt, D. G. Sherer: *op.cit.*, p. 99.

EMPIRIJSKA ANALIZA

3.1. Uzorak

Uzorak u ovom istraživanju čine podaci koji su prikupljeni za 59 maloletnica u centrima za socijalni rad na teritoriji grada Beograda (odeljenja Vračar, Palilula, Novi Beograd i Čukarica). Podaci su prikupljeni za period 2009–2019 godine, a ovaj duži vremenski interval određen je zbog okolnosti da maloletnih učinitelji krivičnih dela nema puno, što pokazuje i veličina uzorka. U uzorak smo uvrstili dve kategorije maloletnica u odnosu na fazu krivičnog postupka. Prvu su činile lica prema kojima je vođen i okončan sudski postupak, a druga kategorija sastavljena je od maloletnica u odnosu na koje je, iz razloga celishodnosti, javni tužilac odustao od krivičnog gonjenja. Na taj način smo došli u mogućnost da u uzorku budu zastupljene i maloletnice za koje smo pretpostavili da su izvršile lakša krivična dela, a ne samo slučajevi osuđenih maloletnica.⁵⁶ Predmete koji nisu pravno okončani na jedan od dva opisana načina nismo analizirali.

3.2. Cilj istraživanja

Cilj rada je poređenje agresivnih i neagresivnih maloletnica. Odlučili smo se za klasifikaciju po kriterijumu agresivnosti, a ne krivičnopravnom pristupu (odnosno kriterijumu osuđenosti za krivično delo sa elementima nasilja). Naime, podaci iz dosijea pokazuju kakve su karakteristike ličnosti maloletnica, a pri tome dostupni su i podaci i o ponašanjima koja nisu rezultirala osudom u krivičnom postupku (u nekim slučajevima podaci su dostavljeni od strane škola, u drugim je policija pozivana zbog agresivnog ponašanja i sl.). Pored toga, u svakom dosijeu postoji procena voditelja slučaja da li je maloletnica inače agresivna, nevezano za konkretno krivično delo.⁵⁷ Shodno tome, pod agresivnim maloletnicama podrazumevali smo najpre one koje su osuđene za neko delo sa elementima nasilja, kao i maloletnice za koje je na osnovu podataka iz dosijea utvrđeno da su agresivne na osnovu već opisanih kriterijuma.

Da bismo objasnili zbog čega smo ocenu o agresivnosti smatrali relevantnijom u odnosu na vrstu krivičnog dela daćemo dva primera iz uzorka.⁵⁸

56 Tako je na primer u 2017. godini od ukupnog broja prijavljenih maloletnica njih 40.5% osuđeno. Vidi: <http://publikacije.stat.gov.rs/G2018/Pdf/G20185641.pdf>, 31. oktobar 2019.

57 Pod agresijom većina autora podrazumeva namerno nanošenje povrede koja može biti fizičke kao i psihičke prirode. U poređenju sa agresijom, nasilje se shvata kao uži pojam i vrlo često u literaturi određuje na osnovu krivičnopravnog pristupa. O razlici između agresije i nasilja vidi: Đ. Ignjatović /2011/: Pojam i etiologija nasilničkog kriminaliteta, *Crimen*, n°2, pp. 179–211.

58 U kriminološkoj literaturi, utvrđivanje određene varijable (u ovom slučaju agresije) ne čini se samo na osnovu zvaničnih evidencija o kriminalitetu. Tako je na primer u Dunedin studiji ova karakteristika maloletnika određivana na osnovu samo-optuživanja, procene nastavnika i roditelja o agresivnom ponašanju maloletnika kao i na osnovu registrovanih krivičnih dela. Vidi: T. E. Moffitt et al.: *op.cit.*, pp. 54–55. Dalje, u studijama o maloletničkoj agresiji utvrđivanje takvog ponašanja vrši se na osnovu utvrđivanja raznovrsnih varijabli. Neke uključuju krivična dela sa elementima nasilja, dok druge (na primer učestvovanje u tuči, udaranje drugog) mogu pod

U prvom slučaju maloletnica je osuđena za krivično delo krađe stvari iz butika, zbog čega bismo je po krivičnopravnoj klasifikaciji svrstali u nenasilne. Ranije je ne-osuđivana. No, maloletnica je ocenjena kao agresivna zbog čestih sukoba sa ostalim članovima porodice izraženim kroz pretnje da će ubiti oca i dedu, bacanje i razbijanje stvari po kući kao i fizičko nasrtanje na članove porodice, o čemu je obavestavana i policija. Majka navodi da nije u stanju da kontroliše ponašanje svoje ćerke. Kako za opisane postupke maloletnica nije krivično odgovarala, ne bismo je mogli okarakterisati kao nasilnu, ali očigledano je prisustvo agresivnosti.

U drugom primeru, maloletnica je osuđena za krađu u tržnom centru zajedno sa drugaricama. Navodi se da je impulsivna, da ima problem u ponašanju, zbog čega ide na psihoterapiju. Konstantno dolazi u verbalne i fizičke sukobe sa drugim maloletnicima iz škole kao i sa školskim policajcem. Zbog toga je prebačena u drugu školu. Kako roditelji nisu mogli ništa da preduzmu, škola se obratila centru za socijalni rad za pomoć.

No, kako bismo ispitali da li ima razlike u zauzimanju šireg, kriminološkog, ili užeg, krivičnopravnog, pristupa izvršili smo i analize za grupu maloletnica koje su učinile nasilna krivična dela (u istraživanju smo ih podelili na nasilne/nenasilne). Polazeći od teorijskog uvoda, cilj rada da je ispita da li između agresivnih i neagresivnih maloletnica postoje razlike u pogledu određenih karakteristika na individualnom, porodičnom i socijalnom planu. Naravno, podaci iz dosijea nisu detaljni u meri da mogu obuhvatiti sve faktore rizika navedene u prvom delu rada, ali jedan deo njih jeste analiziran.

3.3. Hipoteze

Hipoteze smo postavili polazeći od karakteristika na tri nivoa (individualni, porodični i socijalni) koje su po teorijskim stavovima zastupljenije kod agresivnih maloletnica. Dakle, u poređenju sa neagresivnim maloletnicama pretpostavke su sledeće:

Individualni nivo

1. Agresivne maloletnice češće su mlađeg maloletničkog uzrasta
2. Agresivne maloletnice češće zloupotrebljavaju alkohol i psihoaktivne supstance
3. Agresivne maloletnice su češće pokušale da izvrše samoubistvo
4. Agresivne maloletnice su izvršile više krivičnih dela

Porodični nivo

1. Psihopatologija roditelja (zloupotreba alkohola i psihoaktivnih supstanci, mentalna bolest, krivična osuđivanost) zastupljenija je kod agresivnih maloletnica

određenim uslovima ispuniti uslov za krivičnu odgovornost, ali i za prekršajnu. Pored pomenute Dunedin studije, vidi na primer i: N. Lancôt, C. Émond, M. LeBlanc: *op.cit.*, pp. 77–79.

2. Agresivne maloletnice iskusile su veći broj stresnih porodičnih promena (razvod, promena starateljstva, smrt roditelja/staratelja)
3. Vaspitni stil roditelja/staratelja agresivnih maloletnica češće je ocenjen kao neadekvatan
4. Agresivne maloletnice češće su bile fizički ili seksualno zlostavljane u porodici
5. U porodicama agresivnih maloletnica češće je zastupljeno nasilje između roditelja/staratelja

Socijalni nivo

1. Agresivne maloletnice ostvaruju lošiji uspeh u školi
2. Prekid školovanja (odustanak maloletnice ili izbacivanje iz škole) češći je kod agresivnih maloletnica
3. Agresivne maloletnice u većem broju slučajeva provode vreme sa vršnjacima koji su skloni kriminalnim aktivnostima

Rezultati

Deskriptivna analiza podataka

Uzorak je sastavljen od ukupno 59 maloletnica. Što se uzrasta tiče, mlađih maloletnica u uzorku je 26 ili 44%, a starijih maloletnica 33 (56%). Većina maloletnica u uzorku ima završenu osnovnu školu (90%), dok njih 5 ili 8.5% nije završilo ni osnovnu školu, a jedna maloletnica je završila srednju školu. Broj maloletnica koje žive u kompletnoj porodici (45.8%) približan je broju maloletnica koje žive samo sa jednim od roditelja (47.5%) zbog razvoda ili raskida, dok samo sa majkom zbog smrti oca žive 3 maloletnice, a sa ocem zbog smrti majke jedna. Međutim, iako skoro polovina devojaka u uzorku živi u kompletnoj porodici, sa biološkim roditeljima živi jedna trećina (30.5%), dok je najveći broj onih koje žive sa majkom i drugim srodnicima uključujući i novog bračnog ili vanbračnog partnera majke kao i njegovu decu iz prethodnih brakova (52.5%). Sa ocem i drugim srodnicima žive 3 maloletnice u uzorku (5.1%), sa drugim licima njih 6 (10.2%), dok je u hraniteljskoj porodici samo jedna devojka (1.7%). Najveći udeo porodica broji 4 člana (40.7%), potom 3 (32.2%) i 2 (11.9%). Što se tiče materijalnog statusa porodice, najzastupljenija je kategorija koja ima prosečna primanja (45.8), potom primanja ispod proseka (30.5%) i znatno ispod proseka (16.9%), dok je najmanje porodica koje imaju primanja iznad prosečnih (6.8%). Majke više od polovine maloletnica u uzorku su zaposlene (61%) što je više u poređenju sa zaposlenim očevima (55%). No, kod očeva je u 18 slučajeva nedostajala informacija o zaposlenju, što je bio slučaj kod svega 6 majki. Najveći broj maloletnica nije udato (93.2%), dok je maloletnica u vanbračnoj (5.1%) i bračnoj zajednici (1.7%) neuporedivo manje. Samo jedna maloletnica imala je dete u vreme vođenja krivičnog postupka, dok su dve bile u drugom stanju. Zaposlenih je takođe malo (5 ili 8.5%).

Broj maloletnica koje su procenjene kao neagresivne je 31 (53.4%), 27 je agresivno (46.6%), dok u jednom slučaju procene nije bilo. Kada pogledamo podatke o broju maloletnica koje su nasilne (dakle, u kriminalnim karijerama imaju bar jedno krivično delo sa elementima nasilja⁵⁹) vidimo ih je skoro pa duplo manje u odnosu na one koje nikada nisu izvršile takvo krivično delo (37.3% u odnosu na 62.7%). Ukrštanje ovih podataka pokazuje da je u 5 slučajeva maloletnica izvršila imovinsko krivično delo, a procenjena je kao agresivna. Nijedna maloletnica koja je izvršila nedozvoljeno držanje opojnih droga ili neko drugo krivično delo nije ocenjena kao agresivna.

U uzorku je najviše maloletnica koje su osuđene za imovinsko krivično delo (25 odnosno 42.4%), potom za krivično delo sa elementima nasilja (22 odnosno 37.3%), krivično delo nedozvoljenog držanja opojnih droga (8 ili 13.6%) i za ostala krivična dela (4 ili 6.8%). Interesantno je da ni u jednom slučaju nasilnog krivičnog dela maloletnice nisu koristile oružje. Maloletnice retko vrše krivična dela u sticaju (8 ili 13.6%), dok je većina (51 ili 86.4%) osuđena za samo jedno izvršeno krivično delo. Sa druge strane, preko polovine je krivično delo učinilo u saučesništvu (36 ili 61%) od čega najčešće sa jednim (41%) ili dva saučesnika (30%). U više od 80% slučajeva krivično delo je izvršeno u saučesništvu takođe sa maloletnikom. Prikupili smo i podatke o žrtvama krivičnih dela. Kada su u pitanju žrtve fizička lica, najčešće su istog pola kao i učiniteljke (90%), dok su u preostalim 10% muškog pola. Takođe, žrtve su najčešće maloletne (62%). Po pitanju odnosa sa žrtvom, u približnom broju slučajeva se od ranije poznaju (41%) i ne poznaju (34.5%), a ređe su u drugarskim (13.8%) ili rodbinskim odnosima (10.3%).

Što se tiče ishoda postupka, u polovini slučajeva javni tužilac je iz razloga celishodnosti odustao od daljeg krivičnog gonjenja (52.5%), dok je protiv 25 maloletnice doneta osuđujuća presuda. U najvećem broju slučajeva javni tužilac je odustao od daljeg krivičnog gonjenja imovinskih krivičnih dela (18 ili 58%), nasilnih krivičnih dela (7 ili 22.6%), nedozvoljenog držanja opojnih droga (4 ili 13%) i ostalih krivičnih dela (2 ili 6.5%). U odnosu na klasifikaciju na agresivne i neagresivne maloletnice zanimljivo je da je javni tužilac odustao od krivičnog gonjenja 9 agresivnih maloletnica (33.3%), dok je protiv 21 maloletnice ocenjene kao neagresivne došlo do odustanka (67.7%). Ta veza je i statistički relevantna ($\chi^2 = 6.842$, $c = 0.343$, $p = 0.009$). Interesantno je da je vaspitni nalog retko primenjivan (u samo 3 slučaja). Od krivičnih sankcija najzastupljenije su vaspitne mere (80%), upućivanje u vaspitno-popravni dom (16%) i upućivanje u ustanovu za lečenje i osposobljavanje (4%).

Provera hipoteza

Hipoteze smo proveravali primenom statističkih metoda hi-kvadrat test i binarna regresiona analiza. Sve testove sproveli smo u programu SPSS, verzija 18.

Na **individualnom nivou** najpre smo ispitivali uzrast maloletnica u trenutku izvršenja krivičnog dela. Primenom binarne regresije ustanovili smo da postoji stati-

59 Kako je u pitanju manji vremenski period u kome maloletnica može sa krivičnog aspekta biti učiniteljka krivičnog dela, uzeli smo da je i jedno nasilno krivično delo dovoljno da maloletnicu svrstamo u tu kategoriju. Procena o agresivnosti je, sa druge strane, nevezana za izvršena krivična dela, već za ličnost maloletnice.

stički relevantna veza između mlađeg uzrasta i agresivnosti ($B = -.752$, $Wald = 6.693$, $p = 0.010$). Analiza uzrasta u odnosu na varijablu nasilnih/nenasilnih maloletnica takođe se pokazala kao bitna ($B = -.639$, $Wald = 5.127$, $p = 0.024$). Dakle, vršenje nasilnih krivičnih dela zastupljenije je u uzrastu mlađih maloletnica, što se može objasniti već navedenim teorijskim objašnjenjima po kojima sa razvojem dolazi do ređeg ispoljavanja agresivnog ponašanja, a u svakom slučaju fizičke agresije koja kod maloletnica biva zamenjena drugim oblicima agresivnog postupanja poput verbalne ili socijalne agresije.

Dalje smo utvrdili da agresivne maloletnice nisu češće zloupotrebljavale alkohol ili psihoaktivne supstance. Ova varijabla odnosi se na uopštenu zloupotrebu, a ne u vreme izvršenja krivičnog dela. Kada je zloupotreba alkohola u pitanju, podaci pokazuju da je za samo 4 maloletnice navedeno da ispunjavaju ovaj kriterijum. Kod psihoaktivnih supstanci je drugačije. Za ukupno 16 maloletnica (28.5%) utvrđeno je da zloupotrebljavaju psihoaktivne supstance (u 3 slučaja nije bilo podataka). Među agresivnim maloletnicama više je onih koje ne zloupotrebljavaju psihoaktivne supstance. Nije bilo mogućnosti da se precizno utvrdi koliko se učestalo koriste psihoaktivne supstance. Statistički relevantna veza nije utvrđena ni kada smo ispitivali odnos između zloupotrebe alkohola i psihoaktivnih supstanci i vršenja nasilnih krivičnih dela.

U uzorku su samo dve maloletnice pokušale samoubistvo, a obe su procenjene kao agresivne. No, ova veza se nije pokazala kao statistički značajna. Isti je rezultat i kod poređenja nasilnih/nenasilnih maloletnica. Naposljetku, kada je u pitanju broj krivičnih dela poredili smo dve kategorije maloletnica u odnosu na varijablu ranije osuđivanosti i varijablu krivičnih dela učinjenih u sticaju. Ispostavilo se da nijedna od njih nije statistički bitno povezana sa kategorizacijom maloletnica. Ranije osuđivanih maloletnica bilo je više zastupljeno u kategoriji agresivnih (5 naspram 1), a isto se ispostavilo za maloletnice koje su učinile više krivičnih dela u sticaju (6 naspram 2). Ni kod nasilnih/nenasilnih maloletnica nismo ustanovili statistički značajne veze u odnosu na ove varijable.

Na **porodičnom nivou** najpre smo testirali psihopatologiju roditelja. Prikupili smo podatke za sledeće varijable: mentalno zdravlje (da li je roditelj psihički bolestan ili ne), zloupotreba alkohola i psihoaktivnih supstanci, agresivnost (da li je roditelj agresivan ili ne), krivična odgovornost. Ispitivanje u odnosu na majku maloletnica pokazalo je da ne postoji statistički značajna veza između svih analiziranih varijabli i agresivnosti maloletnica. Rezultati su isti i kada je u pitanja analiza nasilnih i nenasilnih maloletnica. Psihopatologija očeva maloletnica pokazala se značajnijom u poređenju sa majkama. Ukoliko je otac zavisnik od upotrebe alkohola ili psihoaktivnih supstanci, verovatnije je da će maloletnica biti agresivna ($\chi^2 = 8.922$, $c = 0.461$, $p = 0.003$). Takođe, postoji povezanost između krivične osuđivanosti oca i agresivnosti maloletnica ($\chi^2 = 4.437$, $c = 0.329$, $p = 0.035$), kao i između agresivnih očeva i maloletnica ($\chi^2 = 7.892$, $c = 0.450$, $p = 0.005$). Nije potvrđena povezanost između mentalne bolesti oca i agresivnosti maloletnica. No, u uzorku je samo jedan otac bio mentalno bolestan, zbog čega i ne bismo mogli izvoditi pouzdane zaključke. Interesantno je da je testiranje svih varijabli koje se

odnose na psihopatologiju oca i nasilnih/nenasilnih maloletnica pokazalo da postoji samo statistički značajna veza između zavisnosti oca od upotrebe alkohola i psihoaktivnih supstanci i maloletnica koje su izvršile neko nasilno krivično delo ($\chi^2 = 9.212$, $c = 0.468$, $p = 0.002$).

Potom smo ispitivali da li na agresivnost maloletnica uticaja ima broj stresnih porodičnih promena. Koristili smo metod binarne regresije imajući u vidu da je broj stresnih promena numerička varijabla. Ova veza se pokazala kao statistički značajna ($B = .876$, $Wald = 6.736$, $p = 0.009$) u smislu da što je veći broj stresnih događaja povećava se i verovatnoća da će maloletnica biti agresivna. Dakle, stabilnost u porodičnim odnosima nasuprot stresnim događajima oličenim u promeni staratelja usled razvoda/raskida, lišenja roditeljskog prava ili smrti roditelja/staratelja pokazuje se kao važan faktor u razumevanju agresivnog postupanja. No, treba imati u vidu da je u nekim slučajevima promena staratelja uzrokovana i postupanjem same maloletnice i njene želje shodno tome da ne ostane sa licem koje se o njoj stara. Testiranje ove varijable u odnosu na kategorizaciju maloletnica na nasilne i nenasilne nije se pokazalo kao statistički značajno.

Dalje, kada je u pitanju vaspitni stil roditelja odnosno staratelja ispostavilo se da između načina vaspitavanje majke i agresivnosti maloletnica postoji povezanost koja je statistički značajna ($\chi^2 = 8.095$, $c = 0.391$, $p = 0.004$). Smatrali smo da neadekvatno vaspitavanje postoji u slučaju fizičkog kažnjavanja kao i u slučaju previše popustljivog stava koji ne omogućava da se roditelj postavi kao autoritet i da uspostavi pravila ponašanja. U svakom dosijeu postoji procena voditelja slučaja što je omogućilo precizniju analizu podataka. I kod kategorije nasilnih/nenasilnih maloletnica ($\chi^2 = 5.887$, $c = 0.354$, $p = 0.015$) ustanovili smo statistički značajnu vezu. Dalje, postoji i statistički značajna veza između vaspitnog stila oca i agresivnosti maloletnica. Ako je vaspitavanje ocenjeno kao neadekvatno, veća je verovatnoća da će maloletnica biti agresivna ($\chi^2 = 10.868$, $c = 0.486$, $p = 0.001$). Ova veza se pokazala kao relevantna i u odnosu na varijablu nasilne/nenasilne maloletnice ($\chi^2 = 5.887$, $c = 0.354$, $p = 0.015$).

Naposletku, poslednja varijabla koju smo testirali kao nezavisno promenljivu na porodičnom nivou odnosi se na viktimizaciju maloletnice u porodici, pri čemu smo beležili pre svega slučajeve fizičkog i seksualnog zlostavljanja. U uzorku su sve maloletnice žrtve bile fizički zlostavljane. Pokazalo se da postoji statistički relevantna veza ($\chi^2 = 7.393$, $c = 0.381$, $p = 0.007$) između viktimizacije i agresivnog ponašanja. Veza je nešto slabija, ali potvrđena i između viktimizacije i vršenja nasilnih krivičnih dela ($\chi^2 = 4.476$, $c = 0.293$, $p = 0.034$). Što se tiče druge situacije u kojoj maloletnica nije žrtva nasilja, ali je nasilje zabeleženo između roditelja, pokazalo se da postoji statistički relevantna veza ($\chi^2 = 5.290$, $c = 0.373$, $p = 0.021$). U odnosu na varijablu nasilnih/nenasilnih maloletnica ta veza nije uspostavljena.

Što se tiče **socijalnog nivoa**, najpre smo analizirali uticaj vršnjaka na agresivno ponašanje. Klasifikaciju vršnjaka vršili smo na osnovu dva kriterijuma. Po prvom smatrali smo da su vršnjaci skloni kriminalnom ponašanju ukoliko su učestvovali zajedno sa maloletnicom u izvršenju krivičnog dela. Po drugom kriterijumu beležili

smo da maloletnica ima vršnjake sklone kriminalnom ponašanju ukoliko je to izričito navedeno u dosijeku. Statistička analiza je pokazala da postoji statistički značajna veza ($\chi^2 = 6.603$, $c = 0.356$, $p = 0.010$). Prema apsolutnim pokazateljima 91.7% agresivnih maloletnica imalo je takvo vršnjačko okruženje, dok je kod neagresivnih maloletnica taj udeo bio 60.7%. Ta veza nije utvrđena kod nasilnih/nenasilnih maloletnica.

Kada je u pitanju uspeh u školi, ispitivali smo povezanost ostvarenog uspeha u osnovnoj kao i srednjoj školi i klasifikacije maloletnica. Ispostavilo se da ostvareni uspeh i u osnovnoj ($\chi^2 = 15.840$, $c = 0.704$, $p = 0.001$) i u srednjoj školi ($\chi^2 = 9.977$, $c = 0.587$, $p = 0.019$) jeste značajno statistički povezan sa agresivnošću/neagresivnošću. Agresivne maloletnice postizale su lošiji uspeh u poređenju sa neagresivnim devojkama. Tako na primer, nijedna agresivna maloletnica nije ostvarila odličan uspeh u osnovnoj ili srednjoj školi. Kod nasilnih/nenasilnih veza se pokazala kao značajna kod uspeha u osnovnoj školi ($\chi^2 = 12.430$, $c = 0.614$, $p = 0.006$). Testirali smo još dve varijable: prekid školovanja kao i izbacivanje iz škole. No, nismo utvrdili da su te varijable značajno statistički uticale na klasifikaciju maloletnica.

Tabela 2: Deskriptivni podaci i statistički relevantni zaključci

	Agresivne (n=27)	Neagresivne (n=31)	Nasilne (n= 22)	Nenasilne (n=37)
Uzrast	B= -.752, Wald=6.693, p = 0.010		B= -.639, Wald=5.127, p = 0.024	
Mlađe maloletnice	15 (55.5%)	10 (32.2%)	12 (54.5%)	14 (37.8%)
Starije maloletnice	12 (48.4%)	21 (67.8%)	10 (45.5%)	23 (62.2%)
Zloupotreba alkohola	3 (11.1%)	1 (3.2%)	3 (13.6%)	1 (2.7%)
Zloupotreba PAS	10 (37%)	9 (30%)	8 (36.4%)	12 (33.3%)
Samoubistvo	2 (7.4%)	0	2 (9.1%)	0
Broj krivičnih dela				
Ranija osuđivanost	5 (18.5%)	1 (3.2%)	4 (18.2%)	2 (5.4%)
Sticaj	6 (22.2%)	2 (6.5%)	5 (22.7%)	3 (8.1%)
Psihopatologija majke				
Mentalna bolest	0	1 (3.4%)	0	1 (2.9%)
Zavisnica od PAS ili alkohola	2 (8.7%)	2 (7.1%)	2 (11.1%)	2 (5.9%)
Agresivna	2 (9.1%)	1 (3.6%)	2 (11.8%)	1 (2.9%)
Krivično osuđivana	2 (9.1%)	0	2 (11.8%)	0
Psihopatologija oca				
Mentalna bolest	0	1(4.5%)	0	1 (4%)
Zavisnik od PAS ili alkohola	10 (55.6%) 3 (12.5%) $\chi^2 = 8.922$, $c = 0.461$, $p = 0.003$		9 (60%) 4 (14%) $\chi^2 = 9.212$, $c = 0.468$, $p = 0.002$	
Agresivan	7 (41.2%) 1(4.5%) $\chi^2 = 7.892$, $c = 0.450$, $p = 0.005$		5 (35.7%)	3 (12%)
Krivično osuđivan	7 (41.2%) 3 (12.5%) $\chi^2 = 4.437$, $c = 0.329$, $p = 0.035$		5 (35.7%)	5 (18.5%)
Broj stresnih porodičnih promena	B= .876, Wald=6.736, p = 0.009			

	Agresivne (n=27)	Neagresivne (n=31)	Nasilne (n= 22)	Nenasilne (n=37)
Neadekvatan vaspitni stil				
Majka	16 (66.7%) 8 (27.6%) $\chi^2 = 8.095, c= 0.391, p=0.004$		13 (68.4%) 12 (34.3%) $\chi^2 = 5.887, c= 0.354, p=0.015$	
Otac	19 (90.5%) 11 (44%) $\chi^2 = 10.868, c= 0.486, p=0.001$		15 (88.2%) 16 (53.3%) $\chi^2 = 5.887, c= 0.354, p=0.015$	
Nasilje u porodici				
Nad maloletnicom	10 (40%) 2 (7.7%) $\chi^2 = 7.393, c= 0.381, p=0.007$		8 (38.1%) 4 (12.9%) $\chi^2 = 4.476, c= 0.293, p=0.034$	
Između partnera	9 (45%) 2 (11.1%) $\chi^2 = 5.290, c= 0.373, p=0.021$		7 (46.7%)	4 (17.4%)
Uticao vršnjaka sklonih kriminalitetu	22 (91.7%) 17 (60.7%) $\chi^2 = 6.603, c= 0.356, p=0.010$		17 (89.5%)	23 (67.6%)
Obrazovanje				
Uspeh u školi				
Osnovna (broj odličnih i v.dobrih)	8 (44.4%) 13 (92.8%) $\chi^2 = 15.840, c= 0.704, p=0.001$		7 (46.7%) 15 (85.3%) $\chi^2 = 12.430, c= 0.614, p=0.006$	
Srednja (broj odličnih i v.dobrih)	3 (33.3%) 17 (85%) $\chi^2 = 9.977, c= 0.587, p=0.019$		2 (40%) 18 (75%)	
Prekinuto školovanje	8 (29.6%)	5 (16.1%)	8 (36.4%)	5 (13.5%)
Maloletnica izbačena iz škole	3 (11%)	0	1 (4.5%)	2 (5.4%)

ZAKLJUČAK

U radu smo pokušali da utvrdimo mogu li se među maloletnim prestupnicama po nekim obeležjima izdvojiti grupa agresivnih i onih koje to nisu. Imajući u vidu da je agresija širi pojam u odnosu na nasilje, koje se pretežno vezuje za krivičnopravno određenje takvog ponašanja, odlučili smo da ispitamo da li je moguće učiniti isto razlikovanje i u odnosu na podelu nasilnih/nenasilnih maloletnica. Polazeći od teorijskih i već postojećih studija o kriminalitetu maloletnica, sproveli smo istraživanje na uzorku od 59 maloletnica u Beogradu. Rezultati izvršenih analiza omogućavaju da izvedemo određene zaključke.

Najpre, pokazalo se da između agresivnih i neagresivnih maloletnica postoje značajnije razlike u poređenju sa klasifikacijom na nasilne i nenasilne maloletne prestupnice. Pre svega, agresivno ponašanje zastupljenije je u mlađem maloletničkom uzrastu. Na individualnom nivou posmatranja to je jedina povezanost koja se pokazala statistički relevantnom. Sa druge strane, ispostavilo se da značajniju ulogu imaju porodični faktori. Zaključujemo da je psihopatologija očeva (zloupotreba psihoaktivnih supstanci i alkohola, agresivnost i krivična osuđivanost) bitan prediktor agresivnosti maloletnica, a donekle i vršenja nasilnih krivičnih dela. Ostaje otvoreno pitanje zbog čega isto nije utvrđeno kod majki, a posebno imajući u vidu

da se u literaturi naročito zloupotreba psihoaktivnih supstanci i alkohola pokazala kao bitan faktor. Dalje, broj stresnih porodičnih promena (promena staratelja usled raskida/razvoda, lišenja roditeljskog prava, smrti) takođe objašnjava agresivno postupanje. Isto smo zaključili i za neadekvatan vaspitni stil oba roditelja. Ta varijabla pokazala se kao relevantna i kod opredeljenja maloletnica da vrše nasilna krivična dela. Možemo, prema tome, zaključiti da teorijski i empirijski stavovi o roditeljskom pristupu i odnosu sa decom znatno doprinose njihovom ponašanju. Za razliku od agresivnih i nasilnih maloletnica, kod ostalih su voditelji slučajeva po pravilu procenjivali vaspitne stilove kao adekvatne, brižne i ispunjene podrškom, a krivično delo je pre bilo rezultat drugih okolnosti. Na porodičnom nivou posmatranja značajan prediktor je i viktimizacija maloletnice. Dakle, i kod agresivnih i kod nasilnih maloletnica potvrđeno je da takvom postupanju doprinosi fizičko zlostavljanje od strane roditelja/staratelja. Što se tiče nasilja među partnerima, utvrdilo smo da je ova nezavisna varijabla bitna u razumevanju podele na agresivne i neagresivne maloletnice. Kada je u pitanju socijalni nivo zaključujemo da je znatno veći broj agresivnih devojaka u poređenju sa neagresivnim bio u kontaktu sa vršnjacima sklonim vršenju krivičnih dela što ide u prilog tezi o značaju vršnjačkog uticaja na opredeljenje za takvo postupanje. Naposljetku, u okviru istog nivoa testirali smo i povezanost obrazovanja i klasifikacije maloletnica. Utvrdili smo da uspeh u školi jeste povezan sa obe podgrupe i da se može zaključiti da što je lošiji ostvareni uspeh veća je verovatnoća da će maloletnica biti agresivna ili nasilna. Isto nije potvrđeno za prekid školovanja kao i izbacivanje iz škole.

Rezultati istraživanja značajni su jer najpre ukazuju na karakteristike maloletnih prestupnica, njihovo porodično i socijalno okruženje, vrstu i težinu krivičnih dela kao i način reagovanja organa formalne socijalne kontrole. Drugo, istraživanje ukazuje na određene faktore kojima se može objasniti kriminalitet maloletnica, a pored toga ukazuje i na razlike u značaju tih faktora između agresivnih i nasilnih maloletnica. Iako uzorak nije veliki, rezultati mogu predstavljati početak nekih budućih istraživanja kojima bi trebalo ispitati i druge razlike između ovih kategorija, ali i izvršiti detaljniju klasifikaciju u zavisnosti od vrste nedozvoljenog postupanja.

LITERATURA

- Chesney-Lind M. /1987/: *Girls and Violence, An Exploration of the Gender Gap in Serious Delinquent Behavior* – in: *Childhood Aggression and Violence, Sources of Influence, Prevention and Control* (D. H. Crowell, I. M. Evans, C. R. O'Donell), New York.
- Chesney-Lind M., Sheldon R. G. /2014/: *Girls, Delinquency and Juvenile Justice*, Chichester.
- Eassey J. M., Buchanan M. /2015/: *Fleas and Feathers, The Role of Peers in the Study of Juvenile Delinquency* – in: *The Handbook of Juvenile Delinquency and Juvenile Justice* (M. D. Krohn, J. Lane, eds.), Chichester.
- Gibson C. L., Davis A. /2015/: *A Biosocial Perspective on Juvenile Delinquency* – in: *The Handbook of Juvenile Delinquency and Juvenile Justice* (M. D. Krohn, J. Lane, eds.), Chichester.

- Hawkins J. D., Lishner D. /1987/: Etiology and Prevention of Antisocial Behavior in Children and Adolescents – in: *Childhood Aggression and Violence, Sources of Influence, Prevention and Control* (D. H. Crowell, I. M. Evans, C. R. O'Donell), New York.
- Hawkins Anderson S. /2012/: Girls in the Juvenile Justice System: The Causes and Correlates of Girl's Involvement – in: *Delinquent Girls, Contexts, Relationships and Adaptation* (S. Miller, L. D. Leve, P. K. Kerig, eds.), New York.
- Hay C., Forrest W., The Implications of Family Poverty for a Pattern of Persistent Offending – in: *The Development of Persistent Criminality* (J. Savage, ed.), Oxford.
- Hoyt S., Sherer D. G. /1998/: Female Juvenile Delinquency: Misunderstood by the Juvenile Justice System, Neglected by Social Science, *Law and Human Behavior*, Vol. 22, n° 1.
- Ignjatović Đ. /2011/: Pojam i etiologija nasilničkog kriminaliteta, *Crimen*, n°2.
- Ignjatović Đ. /2015/: Kriminalitet maloletnika: stara tema i nove dileme – in: *Maloletnici kao učinioci i žrtve krivičnih dela i prekršaja* (I. Stevanović, ed.), Beograd.
- Lai V., Zeng G., Chu C. M. /2016/: Violent and Nonviolent Youth Offenders, Preliminary Evidence on Group Subtypes, *Youth Violence and Juvenile Justice*, Vol. 14, n°3.
- Lanctôt N., Émond C., LeBlanc M. /2004/: Adjudicated Females Participation in Violence from Adolescence to Adulthood, Results from a Longitudinal Study – in: *Girls and Aggression, Contributing Factors and Intervention Principles* (M. M. Moretti, C. L. Odgers, M. A. Jackson, eds.), New York.
- McLeer J., DeHart D. /2013/: Childhood Instability and Girl's Delinquency: Role of Changes in Schools, Homes and Caregivers, *Journal of Child and Adolescent Trauma*, n° 6.
- Loeber R. et al. /2017/: *Female Delinquency from Childhood to Young Adulthood, Recent Results from the Pittsburg Girls Study*, Cham.
- Lukić N. /2019/: Nasilnički kriminalitet žena – in: *Kaznena reakcija u Srbiji IX deo* (Đ. Ignjatović, ed.), Beograd.
- Ljubičić M. /2019/: Nasilje mladih nad roditeljima u Beogradu: analiza dokumentacione građe, *Crimen*, n°1.
- Moffitt T. E. et al. /2004/: *Sex Differences in Antisocial Behaviour, Conduct Disorder, Delinquency, and Violence in the Dunedin Longitudinal Study*, Cambridge.
- Moretti M. M., Dasilva K., Holland R. /2004/: Aggression from an Attachment Perspective, Gender Issues and Therapeutic Implications – in: *Girls and Aggression, Contributing Factors and Intervention Principles* (M. M. Moretti, C. L. Odgers, M. A. Jackson, eds.), New York.
- Morton T. /1987/: Childhood Aggression in the Context of Family Interaction – in: *Childhood Aggression and Violence, Sources of Influence, Prevention and Control* (D. H. Crowell, I. M. Evans, C. R. O'Donell), New York.
- Pagani L. S. /2009/: The Influence of Family Context on the Development and Persistence of Antisocial Behaviour – in: *The Development of Persistent Criminality* (J. Savage, ed.), Oxford.
- Ruffolo M. C., Sarri R., Goodkind S. /2004/: Study of delinquent, diverted, and high-risk adolescent girls: Implications for mental health intervention, *Social Work Research*, Vol. 28, n°4.
- Shoemaker D. J. /2009/: *Juvenile Delinquency*, Lanham.
- Siegel L. J., Welsh B. C. /2011/: *Juvenile Delinquency, The Core*, Belmont.

- Sylvers P. et al. /2009/: Biological Factors and the Development of Persistent Criminality – in: *The Development of Persistent Criminality* (J. Savage, ed.), Oxford.
- Vaillancourt T., Hymel S. /2004/: The Social Context of Children`s Aggression – in: *Girls and Aggression, Contributing Factors and Intervention Principles* (M. M. Moretti, C. L. Odgers, M. A. Jackson, eds.), New York.
- Wright J. P., Beaver K. M. /2009/: A Systematic Approach to Understanding Human Variability in Serious Persistent Offending – in: *The Development of Persistent Criminality* (J. Savage, ed.), Oxford.

Natalija Lukić

Faculty of Law, University of Belgrade

GIRL'S CRIME IN BELGRADE – STUDY OF SUBGROUPS IDENTIFICATION

SUMMARY

The paper theoretically and empirically analyzes girl's crime and especially is oriented toward possible identifying of two distinct subgroups of girls offenders: aggressive and nonaggressive. Considering that in criminological literature term aggression is not the same as the term violence, we decided to conduct two analyzes: comparison of aggressive and nonaggressive girls as well as comparison of violent and nonviolent. The study is based on the sample of 59 juvenile girls and the data obtained in four departments of the Center for Social Work in Belgrade for the period 2009–2019. We used chi-square test and binary regression (SPSS program) to evaluate relatedness between independent variables on three different levels (individual, family and social) and distinction based on aggression/violence of girls. First of all, we concluded that the classification of girls on aggressive and nonaggressive is more relevant than classification on violent/nonviolent. On individual level only one independent variable was statistically significant and that was the age. Younger girls tend to commit more aggressive acts in comparison to nonaggressive. On the family level following variables are of significant importance: psychopathology of fathers including alcohol and substance abuse, aggressive behavior and criminal conviction. Furthermore, the number of stressfull life events such as change of caregivers due to divorce, detah or deprivation of parental rights explains why some girls behave aggressively. Also, parental disciplinary practice is of special importance considering that inadequate discipline of both parents influences the aggressive as well as the violent outcome in girls. Finally, experience of physical victimization in the family is a strong predictor for aggressive as well as for violent behaviour. The same is true for the family violence between parents. On the social level of analysis we tested two variables: the role of peers and school achievement. Both are important in prediction of aggression. If juvenile girls have peers prone to criminal activities it is more possible for them to behave aggressively. As for the school achievement we concluded that success in both elementary and high school influences girls to be aggressive or violent. As for the termination of education and expulsion relatedness does not exist.

Study has some limitations. Due to the relatively small sample it is necessary in future research to test the influence of analyzed variables. Also, we could not obtain data for other

independent variables and this should be also done (for example in many files we could not determine the level of girl's intelligence, depression, anxiety and conduct disorder). Furthermore, future research should try to make more detailed classification of girls offenders in order to differentiate between those who commit only aggressive acts, those who commit both aggressive and nonaggressive acts and those who are not aggressive at all. The last group needs to be classified into further subgroups with regard to crimes committed.

Key words: crime, girls, aggression, violence, empirical study, Belgrade.